

Jezični varijeteti i nacionalni identiteti. Prilozi proučavanju standardnih jezika utemeljenih na štokavštini (ur. Lada Badurina, Ivo Pranjković i Josip Silić) Disput, Zagreb 2009.

Jezični varijeteti i nacionalni identiteti višejezični je zbornik koji broji 495 stranica, a sadržava 29 priloga autora iz Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore, Austrije, Njemačke, Poljske, Norveške, Švedske i Ukrajine. Strukturiran je u četiri tematske cjeline koje okupljaju radove posvećene onomu dijelu suvremenije sociolingvistike koji se na teorijskoj i metodologijskoj razini te na empirijskim primjerima pojedinih jezika bavi problemima jezičnog planiranja i standardizacije, sociolingvističkih statusa pojedinih standardnih jezika, jezičnih normi te jezične politike, i to na području onoga dijela zemalja bivše Jugoslavije jezici kojih su utemeljeni na štokavskome sustavu.

Prva tematska cjelina naslovljena je *Opća standardnojezična pitanja*, a sadržava pet priloga koji su većinom teorijski i metodološki utemeljeni. Maciej Czerwiński (Kraków) u članku *Jezik – izvor nacionalne i državne homogenizacije: izabrani prilozi* razmatra teorijska promišljanja o jezičnoj politici i standardizaciji jezika koja su dominantna u zapadnoeuropskoj sociolingvistici, primjenjujući ih na empirijske podatke iz hrvatskog i poljskog političkog i kulturnog konteksta. To su promišljanja koja se uglavnom temelje na ideji da je standardni jezik rezultat nastojanja nacionalnih snaga da se postigne jedinstvena kultura neke nacije po načelu jedan jezik – jedna nacija. Autor uz vlastite kritičke osvrte i konkretne primjere u raspravama o standardnim jezicima suprotstavlja dva paralelna tipa diskursa koji cirkuliraju javnim prostorom: jedan koji se reproducira u udžbenicima, medijima i zakonima kao diskurs koji pripada općem znanju svakog društva (*communis consensus*, str. 25) u kojem je izražena ideja da je jezik prirodan temelj svake nacije i da nema nacije bez nacionalnog jezika, te drugi koji se reproducira u akademskom i znanstvenom diskursu u kojem pojedinačni autori ovisno o ideologiji kojoj se priklanjaju prikazuju vlastitu verziju toga problema. To, upozorava na koncu autor, otvara dileme koje mogu biti i etičke naravi. Tekst Branka Tošovića (Graz) *Konvergentne i divergentne standardološke interakcije (BKS–korelacional)* objašnjava složenu mrežu odnosa između hrvatskog, srpskog i bošnjačkog/bosanskog jezika s pomoću pojma interkorelacionala, mreže odnosa koju jedan jezik plete s najmanje dvama veoma srodnim jezicima (str. 29), te intrakorelacionala, koji »predstavlja sistem veza unutar jednoga jezika« (str. 29). Bitan je i pojam ekstrakorelacionala koji se odnosi na jezike koji nisu blisko srodni, ali koji su ili u dijakronijskoj perspektivi ili u geografskom okruženju utjecali i utječu na promatrane jezike (primjerice, latinski ili njemački). U njima djeluju dvije suprotne tendencije: konvergencija koja teži jedinstvenosti, ujednačivanju, približavanju, pa i spajanju odvojenih sustava, i divergencija koja vodi suprotnim procesima – razdvajanju, razlikovanju, udalžavanju. Autor smatra da se današnji hrvatski,

srpski i bošnjački/bosanski jezik nalaze u kompleksnim odnosima koji se realiziraju u svim trima podsustavima – intrakorelacionalu (koji je bio dominantan do devedesetih godina prošlog stoljeća), interkorelacionalu (koji predstavlja trenutačno stanje stvari) i ekstrakorelacionalu (ali ne međusobno, nego zasad samo s nekim drugim jezicima), dok se standardizacija svih triju jezika odvija u napetostima između konvergencije i divergencije. Sljedeći je prilog članak jednoga od urednika ovoga zbornika, Josipa Silića (Zagreb) *Što hrvatski jezik jest i kako ga opisati?* koji hrvatskomu jeziku prilazi iz dviju različitih perspektiva na tragu Saussureove dihotomije između jezika/sustava i govora/njegove realizacije. Prva promatra hrvatski jezik kao sustav, a druga kao standard, kao njegovo ostvarenje (dakle, govor koji je normiran). Pri tome se polazi od teze da jedan sustav može imati i više ostvaraja, što je, primjerice, slučaj sa štokavskim sustavom čije su realizacije hrvatski, srpski i bošnjački/bosanski jezik, dok crnogorski jezik – smatra autor – još uvijek čeka svoju sociopolitičku potvrdu. Pošto je opisao suodnose između štokavskog sustava i njegovih realizacija – pojedinačnih standardnih jezika, autor daje teorijske i metodološke upute o tome kako bi trebalo opisati hrvatski jezik kao sustav i kao standard, potkrepljujući ih brojnim primjerima iz područja fonologije i pravopisne tradicije, te nešto manje iz područja morfologije i sintakse. Anita Peti–Stantić (Zagreb) u prilogu pod naslovom *Restandardizacija (hrvatskoga) standardnoga jezika* uvodi pojam restandardizacije s pomoću kojega tumači trenutačno stanje i status hrvatskoga standardnog jezika. Restandardizacija podrazumijeva proces »preoblikovanja jezika koji je jedanput već prošao standardizacijski proces na ponešto drugačijim temeljima« (str. 77). Objasnjavajući razloge ovom procesu, autorica se oslanja na ideju o jeziku kao označivaču i pokazatelju identiteta i na pojam simboličke vrijednosti koja je u periodu osamostaljenja Republike Hrvatske bila pripisana hrvatskomu jeziku. Posljednji članak u ovoj tematskoj cjelini – *Policentrični standardni jezik* – potpisuje Snježana Kordić (Frankfurt am Main). U njemu izlaže pojam policentričnoga standardnog jezika kao jezika koji sadržava nekoliko nacionalnih varijanata koje se ne razlikuju u tolikoj mjeri da bi mogle konstituirati odvojene i samostalne jezike, poput primjerice engleskoga jezika sa svojih nekoliko varijanata (australskom, britanskom, američkom...), i koje postoje u standardiziranim oblicima koji se međusobno najviše razlikuju na razini izgovora i leksika. Autorica ovaj pojam primjenjuje objašnjavajući vlastito viđenje današnje jezične situacije u državama bivše Jugoslavije te valorizirajući uloge lingvisti u njezinu održavanju i interpretaciji.

Druga tematska cjelina pod naslovom *Pitanja sociolingvističkog statusa pojedinih standardnih jezika (bosanskoga/bošnjačkoga, crnogorskoga, hrvatskoga i srpskoga)* sadržava devet priloga koji se odnose na pojedine standardne jezike koji su utemeljeni na štokavskom sustavu i na probleme njihova normiranja. Prvi prilog autora Ismaila Palića (Sarajevo) naslovljen je *Mogućnosti funkcioniranja triju standardnih jezika (bosanskoga, hrvatskoga i srpskoga) u Bosni i Hercegovini* i u njemu se pregledno izlaže prošlost, sadašnjost i budućnost triju spomenutih standardnih jezika u BiH. Umjesto zaključka autor upozorava na

opasnost od manipulacija jezikom u političke svrhe koje znatno otežavaju pitanje ravnopravnosti i funkcionalnosti triju standardnih jezika, uz vlastito zalaganje za uvažavanje (više)jezične bosanskohercegovačke realnosti koja u konačnici može kulturno obogatiti taj prostor. Prilog koji potpisuje Svein Mønnesland (Oslo) – *Sociolingvistička situacija u Crnoj Gori* – razmatra historijski i kulturni okvir jezične situacije u Crnoj Gori, nastojanja da se uspostavi posebni crnogorski standard i polemike oko pitanja norme, imena jezika i uspostave institucija koje će sudjelovati u njegovu normiranju. Uz naglasak na trenutačnoj ispolitiziranosti pitanja jezika i isticanje da je nacionalni romantizam još uvijek dominantna ideologija kad je riječ o crnogorskom jeziku, autor zaključuje da »Crnoj Gori tek predstoji dug i težak put prema jezičnoj politici i lingvističkoj obradi po potrebama suvremenog društva« (str. 135). Sljedeći je članak *Jezičke prilike u Crnoj Gori* autorice Rajke Glušice (Nikšić) također posvećen sociolingvističkim prilikama crnogorskog jezika. U njemu autorica, postavljajući problem jezične situacije u Crnoj Gori u širi povijesni, politički i geografski kontekst, raspravlja o različitim aspektima identiteta jezika (strukturnom i tipološkom, genetskom i sociolingvističkom) ističući njegovu složenost i povezanost s mnogim nelingvističkim domenama, poput politike, konstituiranja nacije i uspostave države, koji mogu omogućiti, ali i otežavati standardizaciju, planiranje i kodifikaciju nekog jezika. Postumno objavljeni članak *Crnogorski interdijalektalni/naddijalektalni (koine) standardni jezik* akademika Vojislava P. Nikčevića (Nikšić) izlaže temelje za moguću kodifikaciju crnogorskoga standardnog jezika na podlozi klasika crnogorske književnosti – Petra I., Petra II. Petrovića Njegoša, Stefana Mitrova Ljubiše i Marka Miljanova. Nastojeći zadržati crnogorski jezik različitim od srpskoga i očuvati njegovu posebnost, autor se zalaže za njegovu utemeljenost na izvornome književnom jeziku iz predvukovskoga perioda. Prilog Stjepana Babića (Zagreb) zapravo predstavlja aktualiziraniju verziju predavanja koja je autor sredinom osamdesetih godina prošlog stoljeća održao na sveučilištima u Njemačkoj i Švicarskoj. Naslovljen je *Die kroatische Literatursprache gestern und heute* i – za razliku od ostalih zborničkih priloga – raspravlja o književnome jeziku. Autor ističe da hrvatski i srpski književni jezik nikada nisu bili jedan jezik, jer su uvijek imali različitu normu uspostavljenu na odnosu isključivosti (ili – ili; ili *pozorište* ili *kazalište*), a ne sinonimičnosti (i – i; i *pozorište* i *kazalište*). Tekst Maria Grčevića (Zagreb), *Hrvatski jezik u višenacionalnim jezičnim zajednicama*, uz prethodni naglasak na zasebnost hrvatskog unutar skupine slavenskih jezika koja je nastala kao rezultat višestoljetne književne izgradnje i dijalektalnog raslojavanja, razmatra moguće posljedice za hrvatski jezik ako nakon ulaska Hrvatske u Europsku Uniju njezinim službenim jezikom unutar EU bude proglašen tzv. »BCS language«. Katica se Krešić (Mostar) u svojem prilogu pod naslovom *O nekim utjecajima na hrvatski jezik u Bosni i Hercegovini u drugoj polovici 19. stoljeća* okreće povijesnoj temi i povijesnomu kontekstu (smjena turske vlasti, pobune kršćanskoga stanovništva, političko i crkveno odvajanje Hercegovine) koji je obilježio završetak hrvatskoga standardizacijskog procesa. Na korpusu

tekstova nekih od najaktivnijih franjevacu toga doba (Grge Martića, Petra Bakule, Ivana Frane Jukića, Jake Baltića, Antuna Kneževića) autorica analizira njihov leksik, sintaksu, pravopis, morfologiju i fonologiju u kojima su vidljivi trojni utjecaji – mjesni govor, općefranjevačka koine i ilirska inačica hrvatskoga standardnog jezika. Milorad Radovanović (Novi Sad) u članku *Srpski jezički standard* daje »pregled, opis i tumačenje sadašnje situacije u standardnom srpskom jeziku (pogled spolja i iznutra), i kada je u pitanju oblast jezičke politike, i kada je u pitanju oblast planiranja jezika« (str. 199). Oslanjajući se na svoj u ranijim djelima razrađen sociolingvistički popis mogućih relevantnih pojava i odnosa, autor srpski standardni jezik promatra u odnosu prema kontekstu unutar kojega funkcionira, zatim prema planiranju njegova korpusa i njegova statusa, prema raslojavanju i međusobnim kontaktima s drugim jezicima te prema statusu koji mu je pripisan u javnoj komunikaciji, zaključujući da se u njemu dobro očuvalo stanje koje je bilo svojstveno njegovoj sociolingvističkoj slici i prije raspada Jugoslavije. Posljednji prilog u ovoj tematskoj cjelini, koji je napisao Miloš Okuka (München) pod naslovom *Srpski jezik danas: sociolingvistički status*, opisuje spomenuti jezik kao policentričan koji upotrebljava više nacija i društava u dvjema različitim grafijskim realizacijama (latinica i ćirilica) i trima varijantama (istočna ekavska, zapadna ijekavska i južna ijekavska). Određujući njihove međusobne odnose, autor se oslanja na brojne primjere na fonetsko–fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj i pragmatičkoj razini.

Pitanja jezičnih normi, bilo poredbeno bilo u pojedinim standardnim jezicima naslov je treće tematske cjeline od šest priloga koji ispituju pravogovorne, pravopisne i ponajprije leksičke norme pojedinih standardnih jezika. Prvi je članak Ljudmile Vasiljeve (Lviv) *Dinamika razvoja srpskog, hrvatskog i bosanskog leksika krajem XX. i početkom XXI. stoljeća* u kojem autorica razmatra promjene u leksiku triju jezika koje su izazvane izvanjezičnim, poglavito sociolingvističkim činjenicama. U zaključnome dijelu članka napominje da na izbor pojedinih leksičkih oblika utječe razina nacionalne svijesti, formiranje novih jezičnih normi, promjena ili okretanje tradiciji, ali i trenutačnih moda, a to sve svjedoči o povezanosti promjena u leksiku s političkim i općedruštvenim čimbenicima. Zanimljivo je da istraživani jezici, ipak, slijede različite putove s obzirom na jezične prakse svojih govornika: »za jezičnu je praksu Hrvata karakteristično aktiviranje leksičkih jedinica koje su se pojavile na temelju domaćih jezičnih sredstava i modela te slijede hrvatsku jezičnu tradiciju. Srpski je i dalje otvoren za posuđenice. Bosanski preživljava trenutak uspostavljanja leksičke norme dopuštajući i dalje u uporabi leksičke dublete« (str. 251). U sljedećem prilogu *Leksik i identitet* Branimir Belaj (Osijek) na primjeru hrvatskog jezika kritički procjenjuje negativne utjecaje političkih prilika na leksik, ali i na suprotstavljanje načela tradicionalne filologije načelima suvremene lingvistike u kojem nastojanja prvih dovode do manifestacije negativnih posljedica purizma, pozivanja na zastarjele koncepte i opterećenosti politikantskim deklariranjima. Oslanjajući se na kognitivnolingvističke pristupe leksiku i općenito leksičkoj semantici, autor problematizira kategoriju tudica pristupajući joj kao kategoriji koja je us-

trojena na temelju efekta prototipa, i to na dva načina: s obzirom na podrijetlo same tuđice i s obzirom na učestalost njezina pojavljivanja kao stilski neobičnije. Članak Milice Mihaljević (Zagreb) pod naslovom *Odnos nazivlja i standarda (leksički odnosi u nazivlju i leksički odnosi u standardnome jeziku)* istražuje probleme pri uspostavi standardnojezičnoga nazivlja koji nerijetko nastaju zbog postojanja razrađenih sustava nestandardnojezičnog nazivlja koji pripadaju profesionalnim žargonima (primjerice, bačvarskom, stočarskom, ribarskom). Autoričino je stajalište da »to nazivlje treba pri normiranju standardnojezičnog nazivlja jasno isključiti iz standardnog jezika« (str. 279), a da pri njegovoj uspostavi treba »pozorno analizirati leksičke odnose sinonimije, antonimije, meronimije, homonimije, polisemije, hiperonimije/hiponimije i metaforizacije te uzeti u obzir terminološka načela« (isto), što je u članku pokazano na brojnim primjerima. Prilog Ranka Bugarskog (Beograd) – *Žargon kao činilac modernizacije srpskog jezika* – ispituje ulogu žargona u procesu modernizacije srpskog jezika. Na primjerima iz današnjega srpskog žargona na prozodijskoj i tvorbenoj razini autor pokazuje kako žargon razbija neelastične i nametnute norme standardnoga jezika funkcionirajući tako kao pokazatelj, pa čak i predvodnik jezičnih promjena koje podrazumijevaju neke modernizacijske aspekte poput otvaranja prema utjecajima dominantnih stranih jezika (engleskoga poglavito), aktiviranja vlastitih izražajnih mogućnosti te omogućivanja brzine i lakoće komunikacije. Sljedeći tekst – *Hrvatska ortoepija između norme i uzusa* – Mihaele Matešić (Rijeka) na primjeru pravogovora problematizira raskorak između uzusa (upotrebe) i kodifikacije kao dviju konkretizacija pravogovorne norme, pri čemu se uzus pojavljuje spontano u govornoj zajednici, dok je kodifikacija uspostavljena u obliku zapisa koji sastavlja ovlašteni pojedinac (ili skupina). Odgovarajući na pitanje o mogućim kriterijima za uspostavu ortoepske norme, autorica zastupa stajalište da to može biti jedino upotrebna stvarnost standardnoga jezika koja zapravo svoj status već (nepriзнato) ima u svojoj govornoj zajednici. Posljednji je članak ove tematske skupine *Hrvatski pravopisni kompleks: Novi Sad i hrvatski pravopis danas* autora i dvoje urednika ovoga zbornika, Lade Badurine i Ive Pranjkovića (Rijeka, Zagreb), u kojem se, uzimajući u obzir povijesnu dimenziju, ispituje osjetljivo pitanje odnosa između novosadskog pravopisa te ranije i današnje hrvatske pravopisne norme. Autori se zalažu za djelomičnu revalorizaciju novosadskog pravopisa (novosadski je pravopis u svojoj pravopisnoj normi blizak hrvatskoj prednovosadskoj pravopisnoj normi, a jedino je odnos prema terminologiji i leksičkoj normi u njemu neprihvatljiv) i upozoravaju na prijeku potrebu depolitizacije kroatističke struke.

Konačno, četvrta, tematski najraznolikija cjelina – *Gramatička i pragmalingvistička pitanja vezana uz pojedine jezike i (novije) jezične situacije* – okuplja devet priloga koji se bave pojedinačnim širim gramatičkim ili pragmalingvističkim problemima. Članak Lane Hudeček i Luke Vukojevića (Zagreb) pod naslovom *Funkcionalnostilska raslojenost sredstava za izricanje posvojnosti u hrvatskome standardnom jeziku i njihov normativni status* analizira načine izrica-

nja posvojnosti u različitim funkcionalnim stilovima (razgovornom, administrativnom, književnoumjetničkom, publicističkom) hrvatskoga standardnog jezika. Kao korpus za analizu autorima su poslužili tekstovi dostupni u *Hrvatskoj jezičnoj riznici* koja se nalazi na mrežnim stranicama Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, a analizirani načini izricanja posvojnosti bili su: posvojni pridjev, posvojni genitiv, posvojni dativ, prijedložne skupine *od* + G, *kod* + G, te *u* + G, povratno–posvojne zamjenice, posvojni relativni *kojega* i *kojemu* te *čiji*. Tekst koji potpisuje Jerzy Molas (Warszawa) naslovljen *Zamjenice* njezin i njen – *norma i uzus suvremenoga hrvatskog jezika* kontrastivno promatra spomenute dublete i njihovu sklonidbu u hrvatskim i srpskim gramatikama i u *Hrvatskom nacionalnom korpusu*. Oslanjajući se na kvantitativnu analizu novinskih tekstova iz HNK, autor nastoji pokazati da upotreba pojedinih padežnih oblika s dodavanjem navezaka ili bez njih (primjerice, njezina/njezinog/njezinoga/njenog/njenoga) ovisi o ideološkoj orijentaciji pojedinih časopisa, tako da se uz oblik *njen* vezuje liberalnija politička orijentacija, dok se uz oblik *njezin* vezuju nacionalističke i konzervativne ideološke struje. Sljedeći se prilog autorice Vlaste Rišner (Osijek) – *Prilog prema između dativa i lokativa* – bavi problemom pripadnosti prijedloga *prema* dativu ili lokativu. Suvremeni se gramatički opisi uspoređuju s devetnaestostoljetnom i ranom dvadesetostoljetnom tradicijom, uz reference i na starije gramatike i rječnike. U zaključku autorica ističe da ni naglasni ni semantički kriterij ne mogu biti smatrani dostatnim da bi se prijedlog *prema* opisivao kao dativni ili lokativni, predlažući da se izrazi s tim prijedlogom svrstaju »među dativne, čime se nasljeđuje opis iz vremena devetnaestostoljetne formalne razlike dativa i lokativa, ali i opis autora nekoliko suvremenih gramatika« (str. 357). Tekst Sybille Daković (Wrocław) pod naslovom *Uzvici i njihova obrada u jednojezičnim rječnicima* predstavlja različite jednojezične rječnike hrvatskog, srpskog i ranije srpskohrvatske rječnike s obzirom na uzvike koji su u njima posvjedočeni i na metode kojima su opisani. Autorica svoju pozornost usmjerava prema različitim aspektima uzvika i njihova opisa u rječnicima: značenju, načinima zapisivanja, načinima definiranja, bilježenju varijanata itd. Renate Hansen–Kokoruš (Mannheim) u članku *Leksička značenja i pragmatičke konvencije kod glagola mišljenja* analizira tu skupinu glagola u hrvatskim književnim tekstovima uspoređujući ih s njemačkim ekvivalentima. Glagoli poput *misliti*, *smatrati*, *nalaziti*, *držati*, *razumjeti* promatraju se iz semantičke i pragmalingvističke perspektive. Prilog Svena Gustavssona (Uppsala) – *Language standards and norms in 5–8/9 grade schoolbooks for Croatian, Serbian and Bosniac pupils in Bosnia and Herzegovina* – analizira jezične osnovnoškolske udžbenike za učenike hrvatske, srpske i bošnjačke nacionalnosti u Bosni i Hercegovini, posebice se osvrćući na pitanje o tome kako su u udžbenicima konstruirani jezici drugih konstitutivnih naroda BiH. Autor uočava razlike u pristupu između hrvatskih i srpskih udžbenika s jedne strane te bosanskih/bošnjačkih s druge strane: dok prvi počivaju na ideologiji isključivosti u kojoj se jedva spominju jezici ostalih dvaju naroda, potonji su skloniji ideologiji uključivanja u kojoj se učenici bar sažeto upoznaju s jezikom drugih dvaju na-

roda. Sljedeći članak naslovljen *Grafički »anglicizmi«* autor kojega je Alemko Gluhak (Zagreb) daje pregled te pojave u različitim tekstovima uključujući u nju: slova, nazive slova i kratice, nazive jedinica, pisanje brojeva, pisanje velikog slova u naslovima i imenima, u nazivima vjerskih zajednica, za nazive dana u tjednu i mjeseca u godini, u pridjevima od imena, crtice u tvorbi, izostavnik, pisanje navodnika, pisanje neengleskih imena na engleski način, pisanje adresa, oznake za bilješke, pisanje bibliografskih podataka, naslova na hrptu knjige i datuma. Autorovo je stajalište da su ove pojave važan element jezičnih utjecaja i da ih u takvim proučavanjima treba uzimati u obzir. Tekst Ive Žanića (Zagreb), *Titlovanje »Rana« – pokušaj načelnog pristupa*, oslanjajući se na teorijska promišljanja P. Bourdieua, D. Hymesa i A. Martineta, analizira polemike koje je u jednom hrvatskom (*Feral Tribune*) i jednom srpskom (*Vreme*) tjedniku izazvalo titlovanje *Rana*, prvoga srpskog igranog filma koji se u ožujku 1999. godine prikazivao u hrvatskim kinima. Upozoravajući na to da su u analiziranim člancima uz opravdanu oštru kritiku reproducirane i stereotipne usporedbe hrvatsko–srpskih jezičnih odnosa s englesko–američko–australskima, autor predlaže »da se problem prestane promatrati isključivo kao odnos dvaju (ili više) jezičnih standarda nego i kao odnos funkcionalnih i socijalnih registara unutar svakog jezika, te različitih tipova njihova ukrštanja« (str. 457), pa u svojem radu prikazuje slučajeve titlovanja britanskih i australskih filmova u SAD–u te polemike u još nekim zemljama oko titlovanja. Posljednji članak u ovoj tematskoj skupini, kao i posljednji članak cijeloga zbornika, rad je Borisa Becka (Zagreb) pod naslovom *Nacionalove i Globusove rubrike Gazeta i Terminator između novinsko–publicističkog i administrativnog stila* koji izlaže karakteristike funkcionalnog stila kojim su pisane spomenute rubrike analizirajući u tekstovima sintaksu i narativne strukture, izražajna jezična sredstva i obilježja leksika – pleonazme i internacionalizme, žurnalizme i kancelarizme. Autor želi pokazati »da se u analiziranim tekstovima ne koriste potencijali novinarsko–publicističkog stila te da se na račun toga stila proširio administrativni, što negativno utječe na polifunkcionalnost standardnog jezika« (str. 473).

Zbornik *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti* u izdanju zagrebačkoga nakladnika *Disput* iz nekoliko je razloga vrijedan prinos domaćim i inozemnim raspravama o kompleksnoj suvremenoj sociolingvističkoj situaciji na prostorima bivše Jugoslavije. Njegova se posebna vrijednost ogleda u činjenici da nije isključiv i da među svojim koricama sadržava tekstove autora sasvim različitih, pa i suprotnih stajališta i provenijencija (filološke, slavističke, suvremene lingvističke i sociolingvističke...), čime cijelu raspravu o ovim jezičnim pitanjima podiže na sasvim novu, povijesno i politički neopterećenu i tolerantnu razinu. Na taj način ponovno otvara dinamičan konstruktivan dijalog između lingvista, slavista i filologa obogaćen recentnim pogledima, uvidima i perspektivama u ovu problematiku. Zbornik je, međutim, zanimljiv prinos, ali i dokument o području koje se u sociolingvistici i lingvističkoj antropologiji naziva jezičnim ideologijama i jezičnim ideološkim raspravama (v. primjerice, J. Blommaert (ur.) *Language Ideological Debates*, Mouton de Gruyter, Berlin – New York 1999.).

Jezične su ideologije pojam koji označava načine na koje jezici nose ili su uključeni u određene moralne, društvene i političke sustave vrijednosti. To su zajedničke koncepcije o prirodi, oblicima i funkcijama jezika koje su uokvirene političkim i društvenim čimbenicima, povijesno i kulturno specifične. Jezične ideološke rasprave jedno su od temeljnih mjesta ideoloških (re)produkcija i nerijetko funkcioniraju kao pokazatelji dubljih društvenih sukoba i problema, a uvijek se odvijaju u kontekstu odnosa moći, potenciranja nacionalnih identiteta, isticanja simboličkih vrijednosti, konstituiranja nacija i sl. U tome smislu, prilozi okupljeni u ovome zborniku i sami predstavljaju tekstove koji svjedoče o stavovima i pozicijama šire lingvističke struke o razmatranim temama, dok njihovi autori figuriraju kao sudionici samih jezičnih ideoloških rasprava uklopljeni u povijesni i društveno-politički kontekst.

Zbornik *Jezični varijeteti i nacionalni identiteti* bit će višestruko koristan stručnjacima (jezikoslovcima, filozofima, slavistima, a također etnologima, antropologima, povjesničarima...), ali će zasigurno – zbog osjetljivosti i aktualnosti tema – privući i pozornost šire publike.

Mislava Bertoša